

माझा धर्म

ना. सी. फडके

रिया पब्लिकेशन्स, कोल्हापूर

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,

शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

ajabpublications@gmail.com

माझा धर्म : ना. सी. फडके

© सुरक्षित

प्रकाशक

रिया पब्लिकेशन्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
riyapublications@gmail.com

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
ajabpublications@gmail.com

अक्षरजुळणी

रावजी देसाई

मुखपृष्ठ

चित्रमित्र पब्लिसिटी, कोल्हापूर.

मुद्रक

जयंत प्रिंटेरी

आवृत्ती

२२ ऑक्टोबर, २०१३

किंमत

₹ १६०/-

माझा धर्म

शिपाई आदबीनं जवळ आला व जस्टिस संपतरावांना म्हणाला, “आपला फोन आहे.”

जस्टिससाहेब ब्रिजचा डाव खेळण्यात गुंतले होते. वाटलेली पानं त्यांनी नुकतीच उचलली होती. गेल्या अर्ध्या तासात त्यांना नशिबानं दगा दिला होता. विरुद्ध पक्षाचे मार्क चढत गेले होते. ब्रिज खेळण्यात सर्वात पटाईत म्हणून गाजलेले जस्टिससाहेब, पण पानांच्या हटवादापुढं त्यांच्या कसबाला सारखी हार खावी लागली होती. पण आता एकदम दैव उघडलं होतं. त्यांनी पानं उचलून पाहिली तो इस्पिकच्या भारी पानांची परेडच्या परेड त्यांच्या नजरेपुढे सरकली होती. सवाल बोलण्याच्या तयारीनं त्यांनी आपल्या हातातल्या पानांचा रंगीबेरंगी पंखा मिटला होता. शिपायाच्या निरोपाकडं त्यांचं लक्ष गेलं नाही.

त्यानं पुन्हा सांगितलं, “आपला फोन आहे.”

“फाइव्ह रॉयल्स” असा सवाल सांगून ते शिपायाला म्हणाले, “मी खेळण्यात गुंतलो आहे म्हणून सांग, जा.”

“बाईसाहेबांचा फोन आहे.”

“होय ?” असं उद्गारून जस्टिससाहेबांनी टेबलावरच्या इतर तिघा खेळाडूंकडे वळून म्हटलं, “काय, माझा Call stand झाला काय ? Good, मी जरा फोनवर जाऊन येतो हं. Just a moment, Excuse me.”

ते फोनवर गेले.

भिंतीवरच्या मोठ्या घड्याळात साडेआठचा ठोका पडला. जिमखान्याचे दोघे तिघे शिपाई प्रशस्त व्हरांड्यात ब्रिज खेळणाऱ्या सभासदांची तैनात करण्यासाठी उभे होते. त्यांनी घड्याळाकडे पाहिलं. त्यांना माहीत होतं की आणखी एक तास - अन् एक तासच - जस्टिससाहेबांच्या टेबलावर खेळ चालेल. कॉलेजातली पोरं, मिलिटरी अकाउंटस्मधले कारकून, बिझिनेसवाले लोक बसतील साडेदहा अकरापर्यंत पत्ते कुटीत, अन् खेळण्यापेक्षा आरडाओरडा अधिक करीत, व चहाचिवड्यांचा फडशा उडवून सिगारेटचा धूर अधिक सोडीत. पण या टेबलावरचा खेळ बरोबर साडेनवाच्या ठोक्याला संपेल. बॅरिस्टर गोखलेसाहेब, मोघे डॉक्टरसाहेब, काँट्रॅक्टर आपटे रावबहादुर, अन् जस्टिस संपतरावसाहेब यांच्या मोटरी आठाला दहा मिनिटं उरली की जिमखान्याच्या आवारात दाखल होऊ लागायच्या, आठाला पत्ते पिचले जायचे, साडेनवाचा ठोका पडला की चालू डाव तेवढा संपवून त्यांनी उठायचं. अन् झोपेतून जागं होताच डाळे उघडल्याप्रमाणं पुढचे दिवे एकदम लख्ख उजळून जस्टिस साहेबांची मोटर व्हरांड्याच्या पायऱ्यांलगत येऊन उभी राह्यची, हे सारं ठरलेलं होतं. या नित्यक्रमात बदल सहसा न्हायचा नाही. डॉक्टरसाहेबांना एरव्ही एका मिनिटाची फुरसत मिळायची नाही. पण संध्याकाळचा त्यांचा हा दीड तास जिमखान्यात या टेबलापाशी नित्यनेमानं जायचा. संपतराव गायकवाड्यांसारख्या सेवानिवृत्त न्यायाधिशायी खेळण्यात त्यांना भूषण वाटे हे तर थोडंसं खरंच; पण जस्टिससाहेब विलक्षण निष्णात खेळणारे होते व त्यांच्याबरोबर खेळण्यात काही विशेष आनंद असे हे त्याचं खरं कारण होतं. या टेबलावर खेळ चाले तो पाह्यला मिळावा म्हणून चारसहा ब्रिजचे षोकीन भोवती उभे राहिलेले नेहमी दिसायचे.

आजही ते उभे होतेच. आणि "Just a moment" म्हणून जस्टिससाहेब टेबलावरून उठून गेले तेव्हा त्यांनी लवकर परत यावं अशा उत्सुकतेनं टेबलावर उरलेल्या तिघा खेळाडूंंप्रमाणंच त्यांनी सर्वांनीही माना वळविलेल्या ठेवल्या.

जस्टिससाहेबांनी यायला उशीर लावला नाही, पण परत टेबलाजवळ येताच त्यांनी पत्ते टाकले व इंग्रजीत म्हटलं, "मित्रहो, माफ करा, मला खेळता येणार

नाही. मला घरी ताबडतोब गेलं पाहिजे. छोकरा, गाडी बोलव. डॉक्टर, आपण जरा माझ्याबरोबर याल तर मेहेरबानी होईल."

मोघे डॉक्टरांनी हातातली पानं टाकली व विचारलं, "काय झालंय काय?"

"मला नीटशी कल्पना नाही. पण आमच्या मालीला अपघात झालाय म्हणे."

एव्हाना लगतच्या दोन तीन टेबलांवरचा खेळ थांबला होता व सर्वांच्या नजरा जस्टिससाहेबांकडे वळलेल्या होत्या.

खुर्चीवर काढून ठेवलेला कोट अंगावर चढवीत मोघे डॉक्टरांनी विचारलं, "अपघात ? तो कसा ?"

"सायकलवरून पडली बिडली की काय कुणास ठाऊक ? लष्करात तिच्या एका पारशी मैत्रिणीकडे पार्टी होती म्हणून चार वाजता ती तिकडे गेली. बाबून गाडी दुरुस्तीला नेली होती, ती येऊ दे अन् मग जा गाडीतनं म्हणून मी बजावलं. पण गाडी वेळेवर आली नाही म्हणजे माझी फजिती होईल, मी आपली जाते सायकलवर, असं म्हणून ती सायकलवर गेली. अलीकडच्या मुलींनी बापाचं ऐकल्यावर मग काय पाहिजे ?"

तितक्यात गाडी व्हरांड्याच्या पायऱ्यांशी येऊन लागली. जस्टिससाहेब व मोघे डॉक्टर पायऱ्या उतरू लागले. जस्टिससाहेब म्हणाले,

"मला फार चिंता वाटते."

तुमची आपल्या लाडक्या लेकीवर ममता फार म्हणून तुम्ही असे घाबरता असं म्हणावंसं मोघे डॉक्टरांना वाटलं पण ते काहीच बोलले नाहीत. नामांकित डॉक्टर शब्दांची बचत करायला शिकलेले असतात. ते मुकाट्यानं जस्टिससाहेबांच्या बराबेर गाडीत बसले. गाडी चालू झाली. जस्टिस संपतराव क्षणभर मागच्या गादीवर मान टाकून स्तब्ध राहिले, पण लगेच अंग उचलून चुळबुळ करीत ड्रायव्हरला म्हणाले, "बाबू जरा लवकर जाऊ दे रे !" बाबूचा पाय पेट्रोलवर दाबला गेला; स्पीडो-मीटरचा काटा पंचविसाच्या आकड्यावरून सरकू लागला, पंचेचाळिसावर पोचून तो मिनिट अर्ध मिनिट स्थिर झाला असेल

नसेल तो गाडी बंगल्यात शिरली. पोर्चमध्ये गोपाळ माळी उभा होता त्याला संपतरावांनी गाडीतून उतरल्याबरोबर विचारलं, “काय गोपाळ ?”

म्हातारा म्हणाला, “घाबरायजोगं काही नाही-”

“माली कुठं आहे ?”

“त्येंच्या खोलीतच हायती. आता चांगल्या सावध झाल्यात.”

“म्हणजे बेशुद्ध होती की काय ?”

पण त्या प्रश्नाचं उत्तर गोपाळकडून मिळेपर्यंत ते थांबले नाहीत. डॉक्टरांना बरोबर घेऊन ते जिना चढले. गोपाळ डॉक्टरांची बॅग घेऊन लगबगीनं मागोमाग गेला.

मालतीच्या खोलीत शिरल्याबरोबर जस्टिससाहेबांची व मालतीच्या आईची दृष्टादृष्ट झाली. मालतीनंही तेवढ्यात डोळे उघडले. त्यांनी तिला म्हटलं, “काय माले, काय गडबड आहे ?”

तिची आई म्हणाली, “आता सावध झाली आहे. पण मघाशी घाबरवलं मला.”

मालती डॉक्टरांच्याकडे बघून हसत म्हणाली, “आमच्या आईला घाबरायला किती क्षुल्लक कारण पुरतं ते माहीत आहेच तुम्हांला.”

“माझी थड्या तू करणार हे माहीत आहे मला.” आईसाहेब म्हणाल्या, “पण आलीस तेव्हा - म्हणजे त्या गृहस्थांनी तुला आणली तेव्हा तुझी अवस्था कशी होती ते ऐकू दे यांना म्हणजे गोपाळदेखील घाबरून गेला होता. विचार की त्याला...”

“तो तुझ्यापैकीच.”

जस्टिससाहेबांनी विचारलं, “पण काय झालं काय ते कळू दे की आम्हांला ?”

“मी व्हरांड्यात वाचीत बसले होते. पहाते तो एक टॅक्सी बंगल्यात शिरली. आतल्या माणसानं गोपळला विचारलं, जस्टिस गायकवाडांचा रामकृष्णनिवास हाच काय ? त्यानं हो म्हटल्यावर गाडी घर्कन पोर्चमध्ये आली. गोपाळ धावत मागोमाग आला. हिची सायकल गाडीच्या मागं बांधलेली दिसली. गोपाळनं

गाडीत डोक्याकडे वळून तो ओरडला, आईसाहेब धावा, ताईसाहेबांना काहीतरी झालंय. गाडीत एक तरुण गृहस्थ होता. मी जवळ गेल्यावर तो म्हणाला, ‘नीट अलगत उतरवून घ्या त्यांना. गुडघे कोपरं खरचटली आहेत. डोक्यालाही लागलं आहे. सारखी भोवळ येते आहे त्यांना. आम्ही हिला गाडीतनं काढली तेव्हा हिनं एकदा क्षणभर डोळे उघडलेन् - पण पुन्हा आई गं असं विवळून मिटलंन् अन् मान टाकलीन...’

गोपाळ मध्येच म्हणाला, “चेहरा असा पांढरा फटफटीत झाला होता की-”

“अन् तरी माझं घाबरणं वेडेपणाचं म्हणते ही ! खरं गं बाई !” असं म्हणत आईसाहेबांनी मालतीकडे रागानं पाहिलं.

डॉक्टरांनी मालतीची कोपरं, गुडघे पाहिले अन् डोकं ठिकठिकाणी दाबीत विचारलं, “इथं दुखतं ?”

जस्टिससाहेबांनी बायकोला विचारलं, “पण ही पडली कुठं ?”

“कुणास ठाऊक ! तिला मी अजून विचारलं नाही. आता कुठं ती जरा सावध झाली आहे.”

“पण ज्या तरुण गृहस्थानं तिला आणली त्यानं नाही काही सांगितलं ?”

“तो असा चमत्कारिक की त्याला काही विचारण्याइतपत आमच्या जिवात जीव येईपर्यंत तो टॅक्सीतून निघूनही गेला. जणू पोचवली मुलीला तिच्या घरी, संपलं आपलं काम असं त्याला वाटलं. मी खाली गोपळाला धाडलं तर तो राह्यला होता कुठे जागेवर ?”

“होय ? हं !” जस्टिससाहेबांनी आश्चर्य दर्शविलं. “माले, कोण गं तो ?”

“मला माहीत नाही. मी मोठ्या प्रयत्नानं डोळे उघडले तेव्हा मी कुठं तरी वेगानं चालले आहे अन् गार वारा माझ्या तोंडावर मारतो आहे येवढंच मला कळलं. कुणी तरी मला विचारीत होतं, तुम्ही कुठं राहता सांगा. मी नजर वर केली तेव्हा अंधुक उजेडात मला त्या गृहस्थांचा चेहरा दिसला. पण मला तेवढ्यात पुन्हा भोवळ आली. मी आपल्या बंगल्याचा पत्ता कसाबसा सांगितला तोच माझ्या डोळ्यांपुढं पुन्हा गडद अंधार दिसला...”

“पण तू सायकलवरून पडली कशी अन् कुठं ?”

“पडले कसची ?”

“मग ?”

“ती एक हकीगतच आहे.”

“म्हणजे ?”

मालती सांगत होती पण तिला गप्प राहण्याची खूण करून डॉक्टर संपतरावांना म्हणाले,

“नंतर कळली ती हकीगत तर चालणार नाही का ? तिला बोलण्याचे श्रम नका देऊ. स्वस्थ पडू द्या तिला. कुठं काही विशेष लागलेलं दिसत नाही. त्यातून शंका वाटलीच तर उद्या किंवा परवा एक्स-रे फोटोग्राफ काढू.”

त्यांनी सर्वांना बाहेर काढलं व ते निघून गेले. मालती खोलीत एकटी राहिली. तिचा थकवा अजून पुरता गेला नव्हता. तिनं डोळे मिटून घेतले. तिच्या मनात आलं, तो तरुण गृहस्थ जर ऐन वेळेस मदतीला आला नसता तर या वेळेस आपण कसल्या अवस्थेत कुठं असतो, व आपल्या आईबापांना केवढं दुःख झालं असतं कोण जाणे ! खरं म्हणजे आपण आपल्या मैत्रिणीचं म्हणणं ऐकायला हवं होतं. तिन्हीसांजेच्या वेळी त्या ओसाड रस्त्यानं सायकलवरून घरी परत येण्याचा हट्ट आपण करायला नको होता....

तिची पारशी मैत्रीण पेरिन सेटना तिची फार आवडती होती. पार्टी आटोपल्यावर साऱ्याजणींना तिनं निरोप दिला होता, पण स्पेशल गप्पा मारण्यासाठी मालतीला आग्रहानं मागं ठेवून घेतलं होतं. तिला घेऊन ती बंगल्याच्या छोट्या बगीचात गेली होती व आपलं लग्न झाल्यावर आपल्या नवऱ्याबरोबर आपण कसा संसार करणार आहोत याबद्दलचे बेत तिनं मालतीला ऐकवले होते. बोलण्यात ती अन् मालती दोघीही वेळेचं भान विसरल्या होत्या. पेरिनच्या आईनं दोघींपुढं आणून ठेवलेल्या ताज्या स्पेशल कॉफीचे कप तसेच निवून गेले होते. अखेर भोवतालचा प्रकाश अगदीच कमी झाल्याचं एकदम लक्षात येताच मालती झटकन् उठली होती व म्हणाली होती, “ए पण आता मला जायला हवं. किती वेळ झाला पाहिलंस का ?”

पेरिननं तिला जायला परवानगी दिली होती, पण तिचा हात धरून म्हटलं होतं, “पाच मिनिटं बैस. तुझ्यासाठी टांगा आणायला धाडते मी नोकराला.”

“टांगा काय करायचा आहे ? माझी सायकल आहे की.”

“पण सायकलवरून जाऊ नकोस या वेळी. मी नाही जाऊ देणार तुला.”

“जाऊ देणार नाही म्हणजे ? मी जाणार.”

“चावटपणा करू नको माले. मझी अवज्ञा करायला मी काही तुझी आई नाही.” पेरिन हसत म्हणाली.

“पण आई व्हायच्या वाटेला लागली आहेस ना. म्हणून हुकूम सोडायला लागली आहेस.” मालती म्हणाली होती, “अगं सायकल चॅपिअन आहे मी कॉलेजातली, विसरलीस वाटतं ? चार मैल जायचं म्हणजे हातचा मळ आहे माझ्या.”

“हातचा नाही पायाचा म्हण. पण अंतर फार म्हणून जाऊ नकोस असं नाही मी म्हणत; दिवस मावळला आहे, ही वेळ बरी नाही, म्हणून म्हणते. पाच मिनिटांत आणवते टांगा, माझं ऐक.”

“अहं मी भित्री नाही तुझ्यासारखी -”

“अगदी झाशीची राणी आहेस, कबूल. पण टांग्यानं जा.”

“अहं. गुड नाइट.”

असे उद्गार काढून मालती आपल्या सायकलवर चढली होती. पेरिन रुमाल उंचावून दाखवीत म्हणाली होती, “सांभाळून जा !”

वाऱ्याने उडणारे केस डाव्या पंजाने दाबीत मान वळवून मालती हसत ओरडली होती, “तू काळजी करू नकोस बेबी !”

घोड्याला इशारा देताच त्यानं वेगानं निघावं त्याप्रमाणं तिची सायकल निघाली होती. पंधरा दिवसांपूर्वी तिनं आपल्या जुन्या सायकलविषयी गाऱ्याणं केल्याबरोबर संपतरावांनी ही नवी कोरी गाडी तिला घेऊन दिली होती. ते मनात येताच सायकलच्या वेगाची मजा घेत मालती मनाशी गुणगुणू लागली होती. “बाबाने बात मेरी मान ली !” पश्चिमेचा वारा उलटा होता, पण रस्ता उताराचा होता. धोबीघाट मागं पडला होता. आता पुढं सिनेमाचे दोन स्टुडिओ